

SLOVENSKA LIRIKA 1945—1965. Po knjigi Slovenska književnost 1945 do 1965 je Slovenska Matica izdala še obširno antologijo Slovenska lirika 1945—1965. Pesmi je izbral in uredil Boris Paternu. Knjiga podaja prerez naše povojne lirike tako rekoč do današnjih dni, je ustrezno dopolnilo Paternujevi študiji v Slovenski književnosti 1945—1965 in res njen »spremljajoči del«, kot urednik piše v uvodniku k antologiji.

Iz predgovora nadalje izvemo, da je izbor nastajal »vzporedno s študijo« in da se »razporeditev pesniškega gradiva v sedem poglavij ravna po takajšnjem generacijskem načelu obravnave.«

Kakor hitro se postavimo na stališče, da je antologija dopolnilni del študije, ta razporeditev tudi ne more biti drugačna, enako je tudi razumljivo, da izbor pesmi za takó reprezentativno antologijo ne more biti nesistematski, temveč mora izhajati iz globlje študijske analize. Vendar pa se ob antologiji vsiljuje dvom o tem, če je takšno stališče oziroma takó tesna naslovitev na študijo najbolj umestna rešitev pri razporejanju snovi. Bralec, ki bo prelistaval antologijo, bo namreč moral imeti pri roki tudi študijo iz Slovenske književnosti 1945—1965, sicer ne bo mogel vedeti, da na primer prvo poglavje v antologiji pomeni »rod nove romantike« in tako naprej do sedmega poglavja, ki pomeni »tretji povojni val mladih — na razpotju različnih smeri«. Ta pripomba je seveda za antologijo obrobne pomena, zadeva tehnično plat ureditve, ne pa razporeditve same, je pa umestna glede na uporabni namen antologije, predvsem glede na tiste uporabnike, ki spoznavajo pesniško žetev določenega obdobja iz tekstov samih kot iz kritičnoštudijskih analiz.

Pri izbiranju iz obsežnega gradiva urednik ni imel lahkega odločanja. Že v predgovoru omenja osnovno dilemo: ali uvrstiti v antologijo le takšne tekste, za katere se zdi, da imajo trajnejšo umetniško vrednost, ali tudi tiste, ki so aktualni in zanimivi le za specifiko našega časa in našega nacionalnega prostora. Urednik se je odločil za kompromis, tega pa v predgovoru naznanja z besedami: »Antologija naj bi (poleg pesmi, ki morejo vzdržati strožje kritično merilo — op. J. Š.) ... zajela in zaznamovala pesniške pojave, ki so za obravnavani čas izraziti ter opazni, med njimi tudi take, ki jih bo strožja bodočnost potisnila ob stran.« Ta kompromis med estetskim in zgodovinskim merilom je uredniku bržčas povzročil nekatere dvome in težave. Predvsem se mu je iz tega kompromisa izvil nekoliko manjši poudarek na tiste povojne lirske stvaritve, ki z novimi izraznimi eksperimenti prekinjajo našo tradicionalno poetiko in uhajajo na čisto svoje poti. Poleg tega ni uvrstil v zbirko tudi nekaterih manj pomembnih pesnikov, ki so ali ustvarjali ob robu glavnih slovenskih lirskih tokov (npr. Jože Ternar s pesniško zbirko Sejalec) ali pa je njihova ustvarjalna moč po prvi pesniški zbirki začela upadati (Viktor Konjar in Marjan Štancar). Na drugi strani pa je dovolj široko predstavil tisti del slovenske povojne lirike, ki je v doživljajski svet njenega izpovedovalnega prizadevanja prinašal bolj stvarne kot alienirane pesniške substance in ima že dovolj cenjeno in utrjeno mesto v bližnji zgodovini slovenske literature. Vse to pomeni, da se je Paternu končno vendarle bolj približal estetskemu vidiku, kar se sklada tako z estetsko-kritičnimi nagibi v njegovi študiji kot tudi z namenom antologije. Taka notranja naslonitev na študijo v knjigi Slovenska književnost 1945—1965 je seveda umestna in drugačna tudi ne more biti, zakaj vsako občutnejše razhajanje med študijsko-analitičnim vrednotenjem in med

izbiranjem tekstov bi lahko zbuvalo dvom o avtorjevi trdnosti. In če je urednik s svojimi osnovnimi vidiki pri sestavljanju antologije zadovoljil, potem tudi nima več dosti smisla govoriti o razmerjih med posameznimi avtorji ali poglavji ter med izbranim delom in celoto.

Navzlic temu pa se je le treba dotakniti problema, ki bi glede na tesno zvezo med antologijo in med Slovensko književnostjo 1945—1965 moral biti načet že ob študiji, ki pa je ob pričujoči knjigi, ko gre izključno za poezijo, dosti bolj občuten. Gre za upoštevanje zamejske književnosti v slovenskem jeziku. Vse kaže, da se skupina, ki pri Slovenski Matici izdaja pregled slovenske besedne ustvarjalnosti, o tej zadevi ni do kraja zmenila. Avtorji Slovenske književnosti 1945—1965 so se pravilno zavedeli, da bi v knjigo «vsekakor sodila enako prizadevna obravnava celotne slovenske zamejske književnosti», toda težave z zbiranjem gradiva «bi izid dela odmaknile za daljši čas». Tako avtorji stvar pojasnjujejo v Predgovoru h knjigi. Te njihove besede so dovolj prepričljive, kljub temu pa ne moremo mimo neprijetnega dejstva, da verjetno ne bo več kmalu prilike popraviti to, kar je bilo tokrat zamujeno. Menda je odveč govoriti o tem, da je ali naj bi vsaj bilo vsako literarno prizadevanje za mejami v slovenskem jeziku prav tako sestavni del naše kulture kot vse, kar se na tem področju dogaja znotraj naših meja. In da upoštevanje zamejskih avtorjev, ki najbrž ustvarjajo v manj prijaznem ozračju, more zares spodbudno vplivati na nadaljnji njih trud in požrtvovalnost. Seveda tudi obratno. Zato je škoda, da so se avtorji študij o naši povojni poeziji in prozi ustavili le ob tistih v zamejstvu živečih ustvarjalcih, ki so s svojimi deli pa tudi s svojimi usodami tesneje povezani s kulturnim dogajanjem pri nas (Boris Pahor, Alojz Rebula, Josip Tavčar), povsem pa so prezrli koroško področje, kjer se v zadnjem času razvija dokaj živahno literarno snovanje. Medtem ko Jože Koruza v svoji študiji o povojni slovenski dramatiki (druga knjiga Slovenske književnosti 1945—1965) že upošteva dramske in prozne poizkuse prizadevnega koroškega književnika Florija Lipuša (psevd. Boro Kostanek), pa prva knjiga ne omenja niti najvažnejših pesnikov in zbirk s tega etničnega področja. Tudi pri nas so danes že dokaj znani koroški liriki Miško Maček z zbirko Ujeti krik, Niko Darle z zbirko Tihožitja in Valentin Polanšek z zbirko Grape in sonce. Škoda, ker je koroško mladje moralo odpasti zaradi naglice, s katero so avtorji pripravljali prvo knjigo o naši povojni besedni ustvarjalnosti, drugič pa je škoda, ker se je to neupoštevanje v antologiji moralo ponoviti, moralo zaradi takó tesne povezave med obema knjigama.

Navzlic vsem tem pripombam pa je Slovenska lirika 1945—1965 solidno urejena pesniška antologija in se vse naše tovrstne edicije z njo skoraj ne morejo primerjati. Boris Paternu je namreč tudi tu pokazal izrazit smisel za motivno smotrnost besedil, se pravi za tisto pesniško odzivanje pri posameznikih ali pri generacijah, ki nazorno kaže, kako pesnik v današnjem oziroma v polzgodovinskem času išče odnos do sveta in do samega sebe. Avtor sicer že v predgovoru k Antologiji pripominja, da je imel pri izboru pesmi svoj delež tudi njegov osebni okus, vendar je ta okus brez dvoma izosten do takšne stopnje — med drugim ga je Paternu dokazal že s svojo študijo o naši povojni liriki —, da ima prav lahko tudi objektivno veljavo.

Jože Šifrer